

národů. Dar precizně a srozumitelně formulovat vědecké teorie, metody a realie vyústil v autorství mnoha věcných i personálních encyklopedických hesel, např. v *Encyklopedii lidové kultury Slovenska*, v *Lidové kultuře*. *Národopisné encyklopedii Čech, Moravy a Slezska*, v *Malém etnologickém slovníku* apod.

V roce 2021 vydal Národní ústav lidové kultury ve Strážnici osobní bibliografii Josefa Kanderta (sestavil Zdeněk Uherek) jako přílohu časopisu *Národopisná revue*. Soupis zahrnuje 500 položek, což je úctyhodné číslo. Přesto nevypovídá o všestrannosti profesora Kanderta. Především po roce 1990 se stal členem několika odborných, obnovených i nově vzniklých organizací (např. v letech 1991–1996 byl předsedou *Národopisné společnosti*), byl zapojen do mnoha redakčních rad (*Český lid*, *Religio*) a grémií, podílel se na formování studia afrikanistiky, antropologie, sociologie, religionistiky a politologie na fakultách Univerzity Karlovy. Byl zahrnován nesčetnými požadavky na členství v habilitačních, jmenovacích a hodnotících komisích, neodmítal recenzní posudky na publikace a časopisecké články, sám se věnoval také překladům zahraniční literatury.

Je obdivuhodné, že při svém pracovním vyčerpání našel čas na další zájmy, spojené do velké míry s výtvarnou kulturou Evropy i jiných kontinentů. Pak bylo možné jej potkat s jeho paní Olgou Kandertovou na leccjaké, i zdánlivě tematicky odtahité výstavě. Když se v odborných kruzích rozšířila zpráva, že Josef Kandert 8. prosince 2022 opustil tento pozemský svět, museli jsme si přiznat, že etnologie, antropologie i afrikanistika se ocitly bez dosavadní tak samozřejmé záštity, bez osobnosti velkého formátu, bez všeobecně přijímaného teoretika a znalce, velkorysého, tolerantního a obětavého člověka. A mnozí jsme si bolestně uvědomili, že jsme ztratili moudrého učitele, laskavého mentora a patrona. Jeho životním krédem, kterému skutečně dostál, byla zdvořilost a slušnost. Není pravda, že každý je nahraditelný. Děkujeme, pane profesore.

Alena Křížová

Ústav evropské etnologie FF MU Brno

Vzpomínka na Mirjam Moravcovou

(22. 3. 1931 – 10. 3. 2023)

Ve věku nedožitých devadesátí dvou let nás 10. března 2023 opustila PhDr. Mirjam Moravcová, CSc., badatelka, která se mimořádně zasloužila o rozvoj české etnografie. Význam její osobnosti a díla byl již na stránkách odborného

tisku vícekrát zhodnocen, naposledy v roce 2021 u příležitosti jejího životního jubilea devadesáti let, kterého se dožila v plném pracovním vytížení.¹

Shrnutí vědeckovýzkumného přínosu včetně přehledu publikační činnosti Moravcové jsem se věnovala v *Národopisné revue* v roce 2016.² Proto bych se omezila jen na vzpomínky na setkávání s kolegyňi, s níž mě spojoval zájem o sledování různých pohledů na poslání etnologie, zejména na otázky prolínání a proměn vesnických tradic a utváření městských filiací způsobu života. Osobní kontakt mezi námi zintenzivnil v roce 1976 mým přechodem z brněnského pracoviště Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV na mateřský pražský ústav, na němž Mirjam byla již odborně respektovanou vedoucí nově koncipovaného oddělení pražského dělnictva, navazujícího na předchozí etnografické studium průmyslových oblastí. Přestože jsem byla svou orientací na tradiční obřadní kulturu zařazena do oddělení současné vesnice (tehdy vedené Jiřinou Svobodovou), měla jsem možnost inspirovat se metodologickými postupy Mirjam Moravcové a její houževnatostí, s níž přistupovala k řešení tématu, které nemělo v té době jen politické zadání, ale neslo i významný odborný přesah k porozumění procesu translace a proměn starších a novodobých etnologických jevů. S nevšední vstřícností měla (a to nejen ke mně) upřímný zájem o hledání odpovědí na nastolené problémy, dokázala otevřeně formulovat svá stanoviska, podělit se o výsledky vlastních výzkumů. Již tehdy mě zaujala její důslednost, úsilí dobrat se odborně koncizního poznání bez zjednodušujících schémat, k nimž si zachovávala kritický nadhled. Tyto její vlastnosti mně imponovaly právě tak jako schopnost spojovat historické, etnografické a slavistické přístupy a vyváženě interpretovat získané poznatky na veřejných prezentacích. Po návratu do Brna jsem mohla jako vedoucí pracoviště využívat kontaktů s Mirjam Moravcovou při řešení širší problematiky studia průmyslového města, a i když šlo o odlišné přístupy, trval mezi námi obapolný zájem a dělná součinnost. Zatímco pražské pracoviště se soustředilo na dělnictvo jako novou socioprofesionální skupinu (viz syntéza *Stará dělnická Praha*), brněnští etnografové se spolu s folkloristy zaměřili na výzkum kultury a způsobu života širších vrstev obyvatel města Brna a předměstí (monografie *Město pod Špilberkem*). Novou expozici etnologické problematiky od roku 1991 pak představovala orientace na širší pojetí urbánní etnologie při celoustavním řešení projektu *Etnická a kulturní identita českého města* (Praha, Brno). Vědeckovýzkumné zaměření Mirjam Moravcové bylo ovšem mnohem širší – historickou průpravu plně uplatnila zejména při výzkumu středověkých textilií a studiu lidového, národního a stavovského oděvu (*Národní oděv*

1 TURKOVÁ, Miroslava – BITTNEROVÁ, Dana: Významné životní jubileum Mirjam Moravcové. *Národopisný věstník* 38 (80), 2021, č. 1, s. 113–117.

2 NAVRÁTILOVÁ, Alexandra: Přátelská zdravotice Mirjam Moravcové. *Národopisná revue* XXVI, 2016, č. 1, s. 72–73.

roku 1848) nebo při studiu závažných otázek balkánské problematiky, zvláště Bulharů a dalších.

Důležitou etapou v jejím životě byl přechod do Institutu základů vzdělanosti Univerzity Karlovy, který se roku 2000 stal základem Fakulty humanitních studií UK v Praze a poskytl jí možnost rozšířit své dosavadní vědeckovýzkumné zaměření o další témata, která jsou nepochybně přínosem do koncepce studia národní identity – spolkový život, obyčej a slavnosti, problematika sociálně vyloučených a menšinových skupin a migrantů aj. Publikační výstupy Moravcové v tomto plodném období jejího života názorně ukazují na její porozumění novodobým jevům v perspektivě proměn způsobu života i setrvalosti některých tradičních institutů soužití. Svě vědecko-organizační schopnosti uplatnila jako zakladatelka a šéfredaktorka časopisu *Lidé města* a spoluzakladatelka Nadace pro výzkum etnických, národnostních a sociálních otázek, při vedení ediční řady *Etnické komunity*. Mezi jiným poskytovala také intenzivní podporu a odbornou záštitu balkanistickým vědeckým setkáním.

Nepominutelná byla její účast na konferencích a seminářích, na nichž aktivně diskutovala, přičemž dokázala mnohé „nakazit“ svou odbornou euforií, zajímavými myšlenkami a podněty. Významnou a svým dosahem nesmazatelnou oblastí její práce bylo pedagogické působení, výuka, vedení a hodnocení studentských a doktorandských prací, vědecko-výzkumných projektů. Dovedla vytvořit atmosféru zájmu o práci druhých a projevit uznání k výsledku práce svých kolegů, a to bez ohledu na generační rozdíly. I krátká setkávání s ní byla přínosem, měla schopnost poskytovat impulzy pro další tematické nasměrování, i debatovat s lidmi, kteří měli na problém různá hlediska. Mirjam Moravcová zůstane v mé paměti živou připomínkou doby, v níž se v české etnologii vedly často vyhraněné spory o profilaci a poslání oboru, k nimž přispívala odborně fundovanými studii zaměřenými na reflexi tradičních a současných jevů sociokulturního formování společnosti. Její život a práci prostupovala odborná svědomitost, tematická kreativita i schopnost pragmatického utváření konkrétních platforem k rozvíjení vědeckého bádání. V těchto směrech je odkaz Mirjam Moravcové inspirující.

Alexandra Navrátilová
Brno